

УДК 330.8:330.341

Б. М. Марков,
к. е. н., докторант Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля

АНАЛІЗ СТРУКТУРИЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

B. Markov,
PhD in Economics, Alfred Nobel University in Dnipropetrovsk

ANALYSIS OF THE ECONOMY STRUCTURING IN UKRAINE

Визначено внутрішні ризики розвитку економіки України. Розглянуто склад валового внутрішнього продукту за виробничим методом. Порівняно структуру економіки України з рекомендованими значеннями, які характеризують постіндустріальне суспільство. Проведені розрахунки та порівняння з рекомендованими значеннями свідчать про те, що структура економіки України не відповідає вимогам постіндустріального суспільства за усіма категоріями.

Застосовано територіальний підхід щодо структуризації національної економіки. Визначено нерівномірний внесок регіонів України у виробництво промислової продукції: значна частка промислової продукції виробляється у Дніпропетровській та донедавна у Донецькій областях; незначна частка промислової продукції виробляється у таких областях: Вінницька, Запорізька; Київська; Львівська; Полтавська; Харківська, м. Київ; менше 1% промислової продукції вироблено у Закарпатській, Тернопільській, та Чернівецькій областях.

Зроблено висновок про нерівномірний внесок регіонів України у виробництво промислової продукції, відповідно метою структурних зрушень є забезпечення збільшення доходів населення, підвищення соціальних стандартів та державних гарантій, поліпшення якості життя.

Internal risks of economic development in Ukraine have been determined. The components of the GDP by the production method have been considered. The structure of the economy in Ukraine with recommended indexes that characterize post-industrial society has been compared. The calculations and comparisons provided with recommended indexes indicate that the structure of the economy in Ukraine does not meet the requirements of industrial society after all the categories.

The territorial approach to structuring the national economy has been provided. Unequal contribution of regions in Ukraine into industrial production has been determined. A significant proportion of industrial goods are produced in Dnipropetrovsk and Donetsk regions in recently; a small proportion of industrial goods are produced in such regions as Vinnitska, Zaporizhzhska; Kyivska; Lvivska; Poltavaska; Kharkivska, the city Kyiv; less than 1% of industrial products are produced in Zakarpattia, Ternopil, and Chernivtsi regions.

It has been made the conclusion as for unequal contribution of regions in Ukraine into industrial output. Respectively the aim of structural changes is population incomes increase providing, social standards, public guarantees and quality of life improving.

Ключові слова: структуризація економіка, територіальний розвиток, національна економіка, регіони.

Key words: the economy structuring, territorial development, National Economy, regions.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Економічне зростання та стабільність розвитку національних економік залежить від ступеня розвиненості та ефективності структури.

Відтак, повноцінне функціонування національної економіки як системи потребує підтримання певної пропорційності між її окремими складовими — підсистемами.

Таблиця 1. Структура ВВП за виробничим методом у 2012–2014 рр.

Показники	2012		2013		2014		Темпи росту, %	
	млн грн.	%	млн грн.	%	млн грн.	%	2013/2012	2014/2013
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Сільське, лісове та рибне господарство	102296,00	7,85	124016,00	8,83	132526,00	9,71	121,23	106,86
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	85029,00	6,53	79133,00	5,64	69729,00	5,11	93,07	88,12
Переробна промисловість	151160,00	11,60	156671,00	11,16	145180,00	10,63	103,65	92,67
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	39604,00	3,04	41945,00	2,99	38939,00	2,85	105,91	92,83
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	5719,00	0,44	6300,00	0,45	5777,00	0,42	110,16	91,70
Будівництво	35592,00	2,73	34516,00	2,46	29541,00	2,16	96,98	85,59
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	194745,00	14,94	201133,00	14,32	185044,00	13,56	103,28	92,00
Транспорт, складське господарство, пошта та кур'єрська діяльність	96677,00	7,42	99246,00	7,07	97632,00	7,15	102,66	98,37
Тимчасове розміщення й організація харчування	9624,00	0,74	9589,00	0,68	9384,00	0,69	99,64	97,86
Інформація та телекомунікації	40855,00	3,14	44182,00	3,15	46475,00	3,40	108,14	105,19
Фінансова та страхова діяльність	59294,00	4,55	65798,00	4,69	63232,00	4,63	110,97	96,10
Операції з нерухомим майном	73187,00	5,62	89131,00	6,35	92261,00	6,76	121,79	103,51
Професійна, наукова та технічна діяльність	38909,00	2,99	46362,00	3,30	42477,00	3,11	119,15	91,62
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	15027,00	1,15	16332,00	1,16	15972,00	1,17	108,68	97,80
Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	54021,00	4,15	60827,00	4,33	70007,00	5,13	112,60	115,09
Освіта	62655,00	4,81	72896,00	5,19	76210,00	5,58	116,35	104,55
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	43929,00	3,37	47518,00	3,38	50148,00	3,67	108,17	105,53
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	9007,00	0,69	11108,00	0,79	12429,00	0,91	123,33	111,89
Надання інших видів послуг	11017,00	0,85	12426,00	0,88	12181,00	0,89	112,79	98,03
Податки на продукти	177360,00	13,61	187981,00	13,39	172018,00	12,60	105,99	91,51
Субсидії на продукти	-2613,00	-0,20	-2817,00	-0,20	-2039,00	-0,15	107,81	72,38
ВВП	1303094,00	100,00	1404293,00	100,00	1365123,00	100,00	107,77	97,21

Джерело: складено автором за даними Державного комітету статистики [11].

Питання структуризації економіки є складне і комплексне, тому що включає взаємозв'язки і взаємозалежності між окремими елементами економіки в процесі їх змін та розвитку. Структуризація економіки, тобто виділення окремих підсистем у національній економіці, направлена на дослідження, аналіз та здійснення управління національною економікою країни.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Національна економіка, сутність, принципи та значення структуризації економіки досліджуються багатьма науковцями такими, як: Амоша О., Беляєв О., Бункина М., Голікова Т., Градов А., Гринів Л., Кваснюк Б., Кобзистий М., Коломицева О., Крючкова І., Пирог О., Чайка Ю. та інші [1–10, 12, 13]. Проте і досі не визначено оптимальну еко-

номічну структуру економіки України, не встановлено пріоритети структурних зрушень та ключові завдання, направлені на підвищення ефективності національної економіки.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є проведення аналізу структуризації економіки України.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Структуру економіки аналізують з різних точок зору:

по-перше, зі сторони виробництва, розподілу, обміну і споживання (галузева структура економіки);

по-друге, зі сторони підприємств, галузей, регіонів і інших господарських елементів;

Таблиця 2. Вимоги постіндустріального суспільства до національних економік та галузева структура економіки України у 2014 році

Категорії	Фактичні значення		Рекомендовані значення	Відхилення
	млн грн.	%	%	%
1	2	3	4	5
Переробні галузі економіки	376976,00	27,61	20,00	7,61
Фінансова сфера	155493,00	11,39	25,00	-13,61
Сфера послуг	521790,00	38,22	22,00	16,22
Інші галузі	310864,00	22,77	33,00	-10,23
Разом	1365123,00	100,00	100,00	0,00

Джерело: розраховано і складено автором на основі [11].

по-третє, як сукупність структуроутворюючих факторів (відтворювальна структура економіки).

Проведемо аналіз структури економіки за галузевим методом. Розглянемо склад валового внутрішнього продукту за виробничим методом (табл. 1).

Відповідно до даних Державного комітету статистики та проведених розрахунків у таблиці 1, зазначимо наступне:

1) валовий внутрішній продукт скоротився на 2,79% впродовж 2012—2014 рр.;

2) скорочення відбулося у таких сферах як добувна та переробна промисловість; водопостачання; будівництво, оптова та роздрібна торгівля; транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська доставка; фінансова та страхова діяльність; професійна, наукова та технічна діяльність; діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування;

3) зростання відбулося у таких сферах, як: — сільське, лісове та рибне господарство; — інформація та телекомунікації;

Таблиця 3. Структура ВВП за виробничим методом у II кварталі 2014—2015 рр.

Показники	2014 рік (II кв.)		2015 рік (II кв.)		Темпи росту, %
	млн грн.	%	млн грн.	%	
1	2	3	4	5	6
Сільське, лісове та рибне господарство	15126,00	4,47	16181,00	4,88	106,97
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	19567,00	5,79	17345,00	5,23	88,64
Переробна промисловість	40907,00	12,10	39352,00	11,87	96,20
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	9276,00	2,74	9069,00	2,74	97,77
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	1661,00	0,49	1667,00	0,50	100,36
Будівництво	8335,00	2,46	7340,00	2,21	88,06
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	50830,00	15,03	48679,00	14,69	95,77
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	25320,00	7,49	27548,00	8,31	108,80
Тимчасове розміщення й організація харчування	2366,00	0,70	2268,00	0,68	95,86
Інформація та телекомунікації	11862,00	3,51	11310,00	3,41	95,35
Фінансова та страхова діяльність	15107,00	4,47	14287,00	4,31	94,57
Операції з нерухомим майном	24510,00	7,25	24701,00	7,45	100,78
Професійна, наукова та технічна діяльність	11030,00	3,26	10190,00	3,07	92,38
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	4155,00	1,23	4096,00	1,24	98,58
Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	17205,00	5,09	17599,00	5,31	102,29
Освіта	18678,00	5,52	18167,00	5,48	97,26
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	12574,00	3,72	13574,00	4,10	107,95
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	3264,00	0,97	2736,00	0,83	83,82
Надання інших видів послуг	3109,00	0,92	2514,00	0,76	80,86
Податки на продукти	43858,00	12,97	43384,00	13,09	98,92
Субсидії на продукти	-577,00	-0,17	-608,00	-0,18	105,37
ВВП	338163,00	100,00	331399,00	100,00	98,00

Джерело: складено автором за даними Державного комітету статистики [11].

Таблиця 4. Вимоги постіндустріального суспільства до національних економік та галузева структура економіки України у 2015 році (II квартал)

Вимоги	Фактичні значення		Рекомендовані значення	Відхилення
	млн грн.	%	%	%
1	2	3	4	5
Переробні галузі економіки	80218,00	24,21	20,00	4,21
Фінансова сфера	38988,00	11,76	25,00	-13,24
Сфера послуг	134796,00	40,67	22,00	18,67
Інші галузі	77397,00	23,35	33,00	-9,65
Разом	331399,00	100,00	100,00	0,00

Джерело: побудовано автором за даними Державного комітету статистики [14].

- операції з нерухомим майном;
- державне управління й оборона (+15,09%);
- освіта (+4,55%);
- охорона здоров'я та надання соціальної допомоги (+5,53%).

Склад ВВП за виробничим методом суттєвих змін не зазнав. Так, сільське, лісове та рибне господарство у структурі ВВП становило 7,85% у 2012 році, 9,71% у 2014 році; добувна промисловість відповідно 6,53% і 5,11%; переробна промисловість 11,60% і 10,63%;

4) Значну питому вагу займає оптова та роздрібна торгівля: 14,94% у 2012 році, 14,32% у 2013 році, 13,56% у 2014 році.

Порівнюємо структуру економіки України з рекомендованими значеннями, які характеризують постіндустріальне суспільство (табл. 2).

Проведені розрахунки та порівняння з рекомендованими значеннями свідчать про те, що структура економіки України не відповідає вимогам постіндустріального суспільства за усіма категоріями. Зокрема:

1) перевищення питомої ваги переробних галузей економіки над рекомендованими значеннями ми оцінюємо позитивно;

2) фінансова сфера в Україні займає питому вагу на 13,61% нижче від рекомендованих значень, що свідчить про недостатній розвиток фінансової сфери, про відсутність доступу до кредитних, інвестиційних ресурсів, нестабільність банківської системи. Такі негативні чинники створюють загрози розвитку інших сфер, у тому числі обмеження для переробних галузей економіки;

3) в Україні доволі розвинутою є сфера послуг, що може мати як позитивні, так і негативні

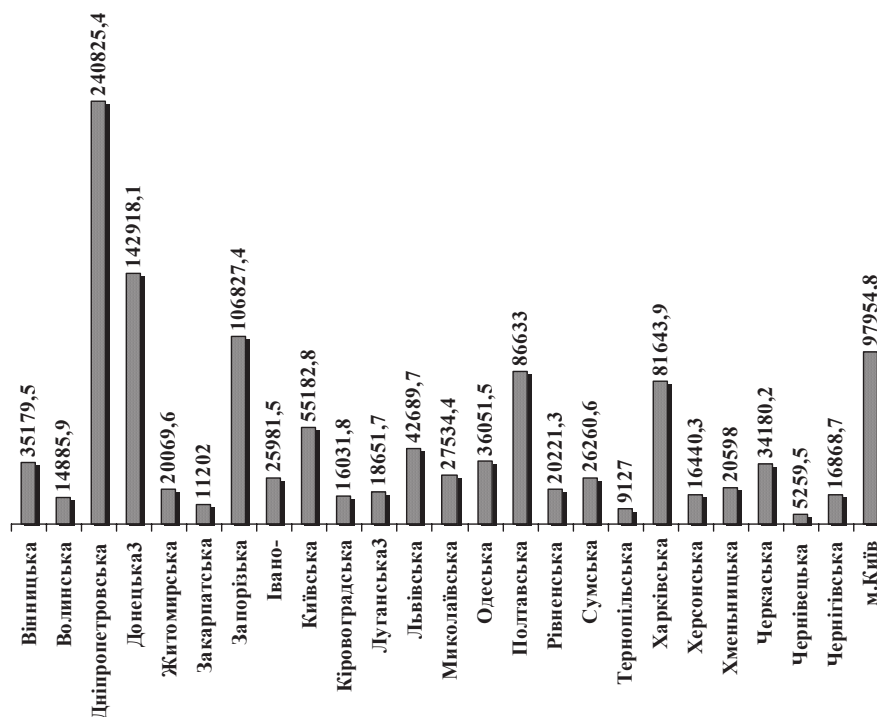

Рис. 1. Обсяги реалізованої промислової продукції за регіонами у II кварталі 2015 року

наслідки для економіки. Задля оптимізації структури економіки необхідно переглянути співвідношення між переробними галузями та сферою послуг.

2015 рік в Україні проходив від впливом динамічних внутрішніх змін (про наслідки яких говорити ще зарано), а також з активним втручанням розвинених країн (США, Франція та інші) та міжнародних фінансово-кредитних організації (Міжнародний валютний фонд, Європейський банк реконструкції та розвитку, організації, які входять до складу Світового банку тощо).

Проаналізуємо склад ВВП у 2015 році і порівняємо ці показники з відповідним періодом 2014 року (табл. 3).

Відповідно до даних, наведених у таблиці 3, зазначимо, що структура ВВП зазнала певних змін. Зокрема:

1) обсяг ВВП у II кварталі 2015 році скоротився на 2% у порівнянні з II кварталом 2014 року;

2) скоротилися обсяги виробництва в добувній промисловості (-11,36%) і будівництві (-11,94%).

Такі тенденції позначилися на структурі економіки у 2015 році. Порівняння питомої ваги галузей економіки України та рекомендованих значень наведено у таблиці 4.

Визначені тенденції дають підстави говорити про неефективність структури національної економіки. Відтак, немає підстав для забезпечення економічного розвитку, тому що динаміка й структура економіки — дві взаємообумовлені проблеми. З одного боку, високі темпи економічного зростання при відсталій структурі економіки не роблять економіку ефективною. З іншого боку, перехід до більш прогресивної структури економіки можливий лише при високих темпах розвитку галузей, що визначають необхідні структурні зрушення.

В умовах децентралізації, структурні зрушення на рівні регіонів є більш дієвими, а тому територіальний підхід щодо структуризації національної економіки потребує додаткових досліджень (рис. 1).

Ми бачимо нерівномірний внесок регіонів України у виробництво промислової продукції:

1) значна частка промислової продукції виробляється у Дніпропетровській (20,1% у 2014 році) та донедавна у Донецькій областях;

2) незначна частка промислової продукції виробляється у таких областях: Вінницька

(2,4—2,9%), Запорізька (7,9—8,8%); Київська (4,1—2,6%); Львівська (3,0—3,5%); Полтавська (6,6—7,2%); Харківська (6,1—6,8%), м. Київ (7,4—8,1%).

3) менше 1% промислової продукції вироблено у таких областях: Закарпатська (0,9%), Тернопільська (0,8%), Чернівецька (0,4%).

Джерело: побудовано автором за даними Державного комітету статистики [14].

Такі дані свідчать про нерівномірність розвитку регіонів України та про нерівні можливості населення цих регіонів.

ВИСНОВКИ

Підсумовуючи, зазначимо, що структурна перебудова економіки з метою досягнення критеріїв оптимальності повинна здійснюватися з урахуванням зарубіжного досвіду. Стратегічними структурними змушеннями є стимулювання інвестицій, підвищення інноваційності та інвестиційної привабливості виробничих підприємств, запровадження ресурсозберігаючих технологій тощо.

Відповідно метою структурних зрушень є забезпечення збільшення доходів населення, підвищення соціальних стандартів та державних гарантій, поліпшення якості життя. Ці питання можуть бути розв'язані як на рівні держави, так і на рівні окремих регіонів.

Література:

1. Амоша О. Промислова політика України: концептуальні орієнтири на середньострокову перспективу / О. Амоша, В. Вишневецький, Л. Збаразська // Економіка України. — 2009. — № 11. — С. 4—13.

2. Беляєв О.О. Економічна політика: [навч. посіб.] / О.О. Беляєв, А.С. Бебело, М.Л. Діба. — К.: КНЕУ, 2004. — 287 с.

3. Бункина М.К. Национальная экономика: учебник для вузов / М.К. Бункина. — М.: Палеотип: Деловая литература: Логос, 2002. — 488 с.

4. Голікова Т.В. Державне управління територіальним економічним розвитком: теорія і практика: монографія / Т.В. Голікова. — К.: Вид-во НАДУ, 2007. — 296 с.

5. Градов А.П. Национальная экономика / А.П. Градов. — 2-е изд. — СПб.: Питер, 2005. — 240 с.

6. Гринів А.С. Національна економіка: навч. посіб. / А.С. Гринів, М.В. Кічурчак. — Львів: Магнолія 2006, 2008. — 464 с.

7. Кваснюк Б. Структурна перебудова економіки та її ресурси / Б. Кваснюк // Економіка України. — 2003. — № 11. — С. 18—28.

8. Кобзистий М.О. Інституціональні умови реалізації структурних зрушень у трансформаційній економіці / М.О. Кобзистий // Науково-технічна інформація. — 2005. — № 2. — С. 34—38.

9. Коломицева О.В. Економічний зміст структурних зрушень та їх вплив на стабільність розвитку економіки / О.В. Коломицева // Збірник наукових праць ЧДТУ. Серія: Економічні науки. — 2009. — Вип. 22. — С. 160—164.

10. Крючкова І.В. Структурні чинники розвитку економіки України / І.В. Крючкова. — К.: Наук. думка, 2004. — 317 с.

11. Офіційний сайт Державного комітету статистики [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

12. Пирог О.В. Адаптація структури національної економіки України до вимог постіндустріального суспільства / О.В. Пирог // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". — 2011. — № 698. — С. 93—103.

13. Чайка Ю.М. Дослідження взаємозв'язків складових структури національної економіки (на прикладі аналізу галузевої структури) / Ю.М. Чайка // Вісн. Криворіз. екон. ін-ту КНЕУ. — 2009 — № 2 (18). — С. 12—21.

14. Щодо тенденцій розвитку економіки України у 2014—2015 рр. Аналітична записка [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/1635>

References:

1. Amosha, O. Vyshnevs'kyj, V. Zbarazs'ka, L. (2009), Promyslova polityka Ukrainy: kontseptual'ni oriientyry na seredn'ostrokovu perspektyvu [Industrial policy: conceptual guidelines for midterm]. Ekonomika Ukrainy [Economy of Ukraine], no. 11, pp. 4—13. (In Ukrainian).

3. Beliaev, O.O. Bebelo, A.S. Dyba, M.L. (2004), Ekonomichna polityka [Economic policy]. Kyiv, KNEU Publ., 287 p. (In Ukrainian).

4. Bunkina, M.K. (2002), Nacional'naja jekonomika [National economy]. Moscow, Paleotip, Business books, Logos Publ., 488 p. (In Russian).

5. Holikova, T.V. (2007), Derzhavne upravlinnia terytorial'nym ekonomichnym rozvytkom: teoriia i praktyka [State control of territorial economic development: theory and practice]. Kyiv, NAPA Publ., 296 p. (In Ukrainian).

6. Gradov, A.P. (2005), Nacional'naja jekonomika [National economy]. Saint Petersburg, Piter Publ., 240 p. (In Russian).

7. Hryniv, L.S. Kichurchak, M.V. (2008), Natsional'na ekonomika [National economy]. Lviv, Mahnoliia 2006 Publ., 464 p. (In Ukrainian).

8. Kvasniuk, B. (2003), Strukturna perebudova ekonomiky ta ii resursy [Restructuring of the economy and its resources]. Ekonomika Ukrainy [Economy of Ukraine], no. 11, pp. 18—28. (In Ukrainian).

9. Kobzystyj, M.O. (2005), Instytutsional'ni umovy realizatsii strukturnykh zrushen' u transformatsijnij ekonomitsi [Institutional conditions for the implementation of structural changes in the transformational economy]. Naukovo-tekhnichna informatsiia [Scientific and technical information], no. 2, pp. 34—38. (In Ukrainian).

10. Kolomytseva, O.V. (2009), Ekonomichnyj zmist strukturnykh zrushen' ta ikh vplyv na stabil'nist' rozvytku ekonomiky [Economic content of structural shifts and their impact on the stability of economy development]. Zbirnyk naukovykh prats' ChDTU. Serii: Ekonomichni nauky [Collection of scientific papers of Cherkasy state technological University. Series: Economic science], issue 22, pp. 160—164. (In Ukrainian).

11. Kriuchkova, I.V. (2004), Strukturni chynnyky rozvytku ekonomiky Ukrainy [Structural factors of economic development of Ukraine]. Kyiv, Naukova dumka Publ., 317 p. (In Ukrainian).

12. Pyroh, O.V. (2011), Adaptatsiia struktury natsional'noi ekonomiky Ukrainy do vymoh postindustrial'noho suspil'stva [Adaptation of the structure of the national economy of Ukraine to the requirements of post-industrial society]. Visnyk Natsional'noho universytetu "L'viv's'ka politekhnikha" [Bulletin of National University "Lviv Polytechnic"], no. 698, pp. 93—103. (In Ukrainian).

13. Chajka, Yu.M. (2009), Doslidzhennia vzaiemozviazkiv skladovykh struktury natsional'noi ekonomiky (na prykladi analizu haluzevoi struktury) [Investigation of relations between components of the structure of the national economy (by example of analysis of the sectoral structure)]. Visn. Kryvoriz. ekon. in-tu KNEU [Bulletin of the Krivoy Rog economic Institute], no. 2 (18), pp. 12—21. (In Ukrainian).

14. State statistics Committee [official website]. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (In Ukrainian).

15. Schodo tendentsij rozvytku ekonomiky Ukrainy u 2014—2015 rr. [Regarding the development trends of the Ukrainian economy in 2014—2015]. Available at: <http://www.niss.gov.ua/articles/1635> (In Ukrainian).

Стаття надійшла до редакції 21.11.2016 р.